

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах

Серія третя * * * (Література ХХ століття)

Олена Пчілка

Годі, Діточку, вати спати!

Вірші, оповідання, казки,
фольклорні записи

УДК 82-31
ББК 83.3(7)
П 92

Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах «СВІТОВИД»
заснована 2004 року

Ілюстрації Євгенії Рудюк

Пчілка Олена

П 92   Годі, діточки, вам спати! : Вірші, оповідання, казки, фольклорні записи/ Олена Пчілка. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017. — 272 с. — (Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах «Світовид». Серія третя. Література ХХ століття).

ISBN 966-692-283-5 (серія)

ISBN 978-966-10-4245-1

Ця книжка — найповніше видання дитячих творів української письменниці Олени Пчілки (1849–1930). Складається вона з двох розділів. У перший увійшли оригінальні твори письменниці: вірші, байки, оповідання та казки. Другий склали фольклорні записи Олени Пчілки: дитячі пісеньки та вірші, казки, сміховинки, ігри, загадки, прислів'я.

Для широкого кола читачів.

УДК 82-31
ББК 83.3(7)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 966-692-283-5 (серія)
ISBN 978-966-10-4245-1

© Навчальна книга – Богдан, 2017

ВІРШІ

ЗИМОВИЙ ВЕЧІР

Там, на килимку, хлоп'ятко
Біля груби задрімало,
Гарне сиве котенятко
Край його мурчить помало.
Добре хлопчикові, гоже,
Котик казку каже й гріє,
А надворі — милий Боже!
Що надворі там ся діє!

Ох, яка лиха година:
Вітер виє, завиває,
Розходилась хуртовина,
Снігом вікна укриває.
— Пізній час, моє дитятко,
Треба забавки складати:
Поцілуймось, голуб'ятко,
Час вже спатоньки лягати.

Хлопчик встав, а котик Мурка
Глянув — знов собі муркає;

Байдуже, що вітер гурка,
Мало крівлю не зриває.

Не клопочеться й хлопчина:
Най там вітер завиває,
Най там грає хуртовина,
Снігом вікна укриває.

СНІГОВА БАБА

— Ну-те, хто з вас там бистріший?
То ідіть в садок скоріше!
Купи снігу там лежать!
— Хлопці поклик підхопили,
Бабу з снігу враз зліпили,
Очі з вугілля всадили,
Рот із буряка зробили,
От так «баба»! Молодці!
Ну, дивуйтесь, горобці!

З ГРИНДЖОЛЯТАМИ

Що за чудова днина,
Сніг, наче срібло, блищить!
Вийшов веселий хлопчина,
Швидко з санками біжить.

Ох, ті санки-гринджолята!
Коней не треба до них:
Роблять їх мудро хлоп'ята,
Треба прудких тільки ніг!

Сам у санки упряжешся,
Вже ж не яка там вага!
Стежкою хутко женешся,
Всякий тебе оббіга!

Ось вона й гірка маленька, —
Ой, як униз я спущусь!
Наче та пташка швиденька,
Долі умить опинюсь.

Нуте лишень, хто зручніший?
Швидше которе збіжить?
Кепсько, — мороз все лютіший,
Носик з морозу щемить.

Ей, чи ж морозу боятись
Та отаким козакам?!
Нуте у сніжки гуляти,
Треба зогрітися нам!

Ой, чи заходить вже сонце?..
Пізня така вже пора?..
Стукають мати в віконце,
Треба рушати до двора!

«НЕ ХОВАЙСЯ, МІСЯЧЕНЬКУ!»

Виплив місяць із-за хмари та й став серед неба,
Мов людей спитати хоче, чого кому треба.
Під вікнами хуртовина виє та голосить,
До хатини убогої стежечки заносить.

Засмутився срібноногий, в хмароньку сховався,
Наче лиха, що побачив, він і сам злякався.
А зіронька в чистім небі місяця спиняє:
«Не ховайся, місяченьку, хай світло осяє
Те життя, гіркую долю, занесені хати,
Бо не можна у темряві порадоньку дати!»

* * *

Новину сьогодні зранку
День вчорашній нам приніс:
Білі стріхи, білі призьби,
Біле поле, білий ліс.
Ліс стоїть такий поважний,
Мов дідусь, старий та сивий,
Погляда на шлях широкий,
На просторі білі ниви.
Темні сосни та ялини
Простягли далеко віти
І поблискують на сонці,
Снігом-інеєм укриті.
Сніг глибокий привалив їх,
Темні сосни та ялини, —
Ледве можна простувати
Крізь байраки та долини.
Між дерев не обізветься
Ні звірина, ані птаство,
Та кортить узять ґринджолки
І піти в зимове царство.
Там бадьорістю подіхатъ,

Побродити свіжим шляхом,
Чи з пагорчика спуститься,
Пролетіти бистрим птахом.
А після у теплу хату
З мандрювання повертати
І матусі любій-милій
Всі «пригоди» розказати!

* * *

Вертаються школяррики
Із школи додому.
Скільки втіхи, скільки щастя
Малому й старому!
Тато, мама дожидали,
А кого й бабуся,
А як хто, то, може, й втішив
Старого й дідуся.
Зустрівають, оглядають:
«Чи великий виріс, чи не схуд?
А що з науки
Наш хлопчина виніс?»
Може, став за цією зиму
Дуже вже письменний,
Може, став і гордувати,
Що занадто «вчений»?
Ні, ні, ні, цього немає!
Онде, подивіться,
Як він з меншими своїми
Всюду метушиться:

Треба все йому оглянуть
В хаті і в коморі;
Он гринджолята маленькі
Десь найшов надворі.
Ой, та й ловко ж так спускаться
З гірки снігової,
Або й вуличкою мчати
Стежкою крутою!
Ну, сідай, мала сестричко,
Та не плакати тільки,
Як і падати доведеться,
Може, разів скільки.
От санки летять, і шапка,
Й теплі рукавиці, —
Так дзвенить же й сміх веселий!
Тее ж все — дурниці!
Прийдуть в хату — пиріжечків
Зараз дасть матуся,
Може, й ще «чогось такого»
Відшука бабуся.
Сміхи, жарти та балачки,
Всякі розповідки —
Не сказав би, де кінець їм,
І беруться звідки!
Ох, як тяжко було в осінь
З домом розлучатись,
Так тепера з любим святом
Мило зустріватись.

ШКОЛЯРИК НА ВИЇЗДІ

«Завтра!.. Кажуть би то, завтра
Вже напевне виїздить...
Треба всі свої манатки
В скриньку власною вложить.
    Позбирать книжки та зшитки...
    Так одразу й не збереш!
    Що куди поділось дома —
    Усього і не збагнеш.

Де граматика скажена?
Мов би лизень той злизав.
Ось вона... Ось навіжена!
А, здається, скрізь шукав...
    Арифметика тепера ж
    Де поділась, бачив хто?
    Ну, вже звісно, як шукаєш,
    То тоді «не зна» ніхто!

Осьде — єсть! Уже матуся
Десь на шаховці знайшли,
А задачник, а всі зшитки,
Всякі інші шпаргали?
    Ох-о-хо! Куди ж покласти
    Ще й гостинці із садка?
    Мабуть, випрохать торбину,
    В мами знайдеться така...

Хто там? Павлик та Микола?
Ні, вже, братця, — не пора!
В гай не підем по горіхи,
Не піду вже я з двора!..

Вже ті гулянки на потім
Нам зостануться нехай...
Як приїду знов додому, —
Оживе й зимою гай!

Як ухопим ґринджолята,
Як покотимо з гори!
Ох, коли б хутчій діждати
До коханої пори!»

СОН

Приснився сон малій Марусі,
Що вже у білому кожусі
    Прийшла сама
    Бабусенька зима —
І рукавами в полі має,
Замети сипле-насипає.
    Садки у інеї стоять,
Доріжкою санки риплять...
Маруся з братиком у хаті,
Тепер на волю не багаті,
Лиш ту собі потіху мають,
Що дивні квіти розглядають —
Ті квіти білі на шибках,
Мов у якихось дивних снах,
Химерне листя розстилають.
І тільки всього...
Сумно з хати
Марусі в вікна виглядати.

ЗАЙЧАТКО Й ХЛОП'ЯТКО

Зайчик сірий плиг та скок
З поля чистого в лісок.
Через пень, рівчак, колоду;
Ненароком якось в воду,
Спотикнувшись, зайчик — бух!
Де не взявся тут пастух:
Невеличке те хлоп'ятко
Пасло в лісі десь ягнятко.
Отже, скинувши торбинку
Та полатану свитинку,
Хлопчик кинувся в озерце.
А в зайчатка з жаху серце,
Як та пташка, в грудях б'ється!
Та хлоп'я собі сміється:
— А, попався, небораку!
Ще не вмер ти з переляку? —
Бідні сіренькі зайчата!
Небезпечно їм гуляти!
Хто що хоче з ними робить:
Б'є з рушниці, псами гонить,
А до того ще й глузує,
Бо ніхто не зна, не чує,
Як ті зайчики вмирають,
Скільки мук вони приймають!..
Ухопив зайча за вуха,
Хлопчик потім скільки духу
З ним на берег випливає,
Де зайча подіть шукає.

Бідний зайчик, як билина,
Весь тремтить — лиха година,
Як на світ він народився,
Краще б був він утопився!
Тут замислилось хлоп'ятко:
«Що, як був би я — зайчатко?
Чи то й я б так всіх лякався,
Доки в руки не попався?
Та й з мене б так глузували?
Вбили б, шкурку теж зідрали?..
Як тужила б моя мати!»
У хлоп'яти оченята
Заблищали, мов росою,
Несподівано — сльозою.
— Ну, мій зайчику, на волю!
В ліс біжи по чистім полю!
Плигай знов собі та грайся,
Од людей гаразд ховайся! —
Крикнув хлопчик, а зайчина
Плигнув з рук, як хуртовина,
Що не зміг би й пес догнати —
До своєї біг він хати.

СНІГОВИЙ ДІД

Гляньте! Що за чудасія!
Штука це уже німецька:
Онде з снігу прекумедна
Постать зроблена мистецька:
Се не «баба» — дід носатий;

Капелюх на ньому панський,
У руках держить брязкала
І в жупан убраний хватський.
Все то так дітки моторні
Впоряжають, видумляють:
Он біжать уже на лижвах,
Привітання посилають:
«Будь здоровий, білий діду,
Та постій ще нам довгенько!
Поки з неба весняного
Сонце гляне веселенько!»

ЗГУБА

«Мамо, дивись!.. Тії квіти,
Що на шибках тут були,
Срібним морозом вибиті,
Дивні такі, — вже зійшли!
Вже їх нема! Ясний племінь
З печі по їх так заграв,
Ранішній сонечка промінь
Їх ще хутчіше забрав!..
Що ж то у нас, моя мамо,
Та не ведуться квітки?
Все ж в квітничкові пропало —
Голі zostались грядки!
Квіти морозом побило
Ті, що в садочку цвіли, —
Сонечко ясне згубило
Ті, що з морозу були!..»

ПІСНІ МИНУЛОГО

Пророчисті тії читаю скрижали
Народних пісень. І надії, і жалі
Свої тут народ положив у піснях,
Лунає та мова у дрібних листах.
І мертвії ті ватаги із могили
Говорять, торкаючи душу і сили, —
Та речі в пустині німій гомонять,
Та люди живії мовчать!

ЗАГРАВА ЯСНА

За́грава ясная, зóря світо́ва
Доню збудила мою!
Любка малесенька плакати готова,
Маму гукає свою.

Ні, моя доненько!
Світло червоне —
Радість денную несе:
Стане тим світлом около все повне
І звеселиться усе!

Зоря ж і нам зайнялася яскрава —
Нове життя нам прийшло:
Згинула сутінь, годинонька млява,
Щастя уповні зійшло!

ВЕСНЯНІ КВІТИ

Весна чарівниця,
Неначе цариця,
Наказ свій послала,
Щоб краса вставала.
І проліски, і травка,
Й зелена муравка,
І кульбаба рясна,
Й фіалочка ясна —
Всі квіти весняні,
Веселі, кохані,
З-під листя виходять,
Голівки підводять
Од сну зимового
До сонця ясного!
Ті квіти дрібненькі,
Мов дітки маленькі,
Розбіглись у гаю,
Я їх позбираю
В пучечок докупки —
Для мами-голубки!

ЧАРІВНИЦЯ

(Щорічна загадка)

До пастухів в убогім домі
Приходить з роком молодим,
Як в'ється жайворонок в полі,
Дівчина з видом чарівним.
Не в тій долині народилась,

Ніхто не знає — звідки йде,
І стежки, де б вона поділась,
Ніхто з людей тих не знайде!
При ній коханії хвилини,
У серці радість виграє,
Край ясновидої дівчини
Сама відрадість устає!
Несе дівчина овоч, квіти,
Що в іншому вирости краю.
В яснішій, щасливішій світі
Вони знайшли красу свою.
Своїми ж красними дарами
Всіх наділя дівчина та —
Юнак чи старець ветхий — днями
З дарунком в хату поверта.

* * *

Хто ж чарівниця тая мила,
Для всіх привітна така,
Що всіх людей тих наділила
Її ласкава рука?
Не хочу мучити вас, діти,
Навіщо нудитися вам!
Не буду довго я таїти,
Відгадку зараз вам подам:
Та чарівлива дівчина —
То то ж прекрасная весна!
Прийшла та милая година
І зацвіла краса рясна.

Як стало сонечко світити,
Як ogrіва около все!
Дитя мале зриває квіти,
Бабуся зіллячко несе...

ДІТОЧКАМ

Гайда, дітки, у садок!
Любо там та мило!
Скільки всяких там квіток
Сей рік уродило!
Повна рожа, мак чубатий,
Між кущами м'ята,
І барвіночок хрещатий
Стелеться до хати.
Там метелики і бджоли,
Пташки-щебетухи,
А в травиці скрізь навколо
Кузки-стрекотухи.
Сонце з неба світить, гріє,
Сяє, мов сміється,
І, як вільна пташка, мрія
До небес несеться.

ДО ДІТОЧОК

Годі, діточки, вам спать!
Час давно вже вам вставать!
Гляньте: сонечко сміється,
В небі жайворонок в'ється,
В'ється, радісно співає, —
Він весну вам сповіщає!

А весна та чарівниця
Щиро вам несе гостинця;
Пташка, рибка, звір на волі,
Божа пчїлка, квітка в полі, —
Всі весною оживають,
Весну красну прославляють.

* * *

Доки мені, неборачку,
Сидіти в запічку?
Я великий, я вже можу
Погасити й свічку!
Що пальчика спекти можна
Теє добре знаю,
Вже тепер отак на «жигу»
Губки надимаю:
— Фу!

ВИШЕНЬКИ-СЕРЕЖКИ

— Ой вишеньки-черешеньки!
Чи великі гроші
Заплатила за вас мама?
Такі ж ви хороші!
Іздалека вже вас видно,
А як стільчик взяти,
Отоді-то вже вас можна
Добре пильнувати! —
Бере стільчичок Галюня,
На його злізає,

Та вишеньки-черешеньки
Любо розглядає.
— Чи не взяти б ягідочку,
Або пару, може?
А як, може, сваритиме
Матуся! Ох, боже!..
Каже нянька, що варити
Хотіла матуся...
«Варитимуть», «сваритимуть!»
Міркує Галюся.
Та хіба вже так багато
Отам позначиться,
Як одною ягідкою
Хтось полакомиться?..
Тільки трудно розрізнити
Вишеньки гарненькі,
Бо докупочки зрослися
Хвостики міцненькі.
— Ну, дарма! Ще буде й краще,
Думає Галюся, —
Я візьму собі дві пари,
Тепер не боюся.
Як повішати на вушка
Сережки неначе,
То сварить не буде мама,
Хоч уже й побаче;
Лише любо засміється,
Любо поцілує,
Та ще більше тих «сережок»
Галі подарує!

ПІСЕНЬКА

Гоп, скок, веселенько,
Одиначка я у неньки;
Мене ненечка пестує
Та смачненьким все годує;
Я ж матусю поважаю
І слухняна виростаю.
Гоп, скок, руки в боки,
Прилетіли три сороки,
Сіли вони на тинок,
Мене кличуть у танок.
У зеленому віночку,
На жовтенькому пісочку,
Як та кізка я стрибаю
І матусю звеселяю.
А сороки-цокотухи
Напилися варенухи,
Біля мене теж стрибають,
Різне птаство звеселяють.

ЗМИСЛЕНИЙ КОТИК

Ну й розумний же наш котик!
Де такий і взявся,
Чи у школі де навчався,
Чи такий вже вдався?
Казку хоч яку вам скаже,
Про жар-птицю, змія,
Пісню всяку заспіва вам, —
Чиста чудасія!

Всякі загадки він знає —
І арифметичні,
Коли хочете, розкаже
Дроби десятичні!
Звідки ж котик теє знає? —
Він книжки читає;
І читає, й розбирає
Та на ус мотає.

ЗАЙЧИК-ДЖИГУНЧИК

Чи ти бач, як умудрився
Зайчик наш убраться?
Бо схотілось йому дуже
Паничем здаватись.
Капелюшок і убрання, —
Все як слід, вважайте!
Але як упорав ушка? —
Теє угадайте.

* * *

Котик-мурчик
Мій голубчик!
Він удвох зі мною,
Як риба з водою!
Кашку смачненьку
В мисочку новеньку
Матуся поклали,
На сніданок дали.
Я ту кашку виїдав,

Котик — мисочку лизав.
Коли б мама теє знали,
Були б котика нагнали!
А тим часом він найвся,
Коло мене уместився,
Стиха казочку муркоче,
А я слухаю охоче!

МУДРА КИЦЬКА

У збаночку молоко, —
Ох, то штука ловка!
Та як його скуштувать?
Не влізе головка!...
Наша киця дуже мудра —
Способу добрала:
У той кухличок вузенький
Хвостика вмочала.
Отже, кухлик не звалила,
Зробила обачно,
Тепер хвостик витягає,
Облизує смачно!

СПІВАКИ

Кицьки Нявки іменини
Швидко, швидко надійдуть;
Віншувати до хатини
Всі котяточка прийдуть.
Віншувальну пісню учать
Щонайкращі голоси,

Бас і тенор вже м'яучать,
І сопрано для краси.
Їх учитель навчає;
Але треба пильнувати! —
Бо смичка він в лапі має,
Може враз почастивати!..

І котяточка пильнують:
Ноти в лапочки взяли,
Так виводять, так статкують,
На всю школу завели!
Бас поважно тягне гучно,
Тенор — звисока лящить,
А сопрано — милозвучно
Та солодко верещить.

Так артисти в три особи,
Заспівали хоч куди!
Та кому не до сподоби —
То собі із хати йди!

СУСІДИ

Сусіди близькії
Не завжди бувають «вороги тяжкії»,
Мир, згода частенько між ними бувають,
Сусідоньки любо собі розмовляють.

Та краще, як пужка,
Не буде у ручках маленьких, —
Бо може зостатися смужка
На плечках сусідських біленьких!